

EGYETLENEGY VALÓDI HATALOM LÉTEZIK: A SZELLEMI HATALMA

Interjú **Kampis** Miklóssal | **Buella** Mónika | **Rajzok:** **Kampis** Miklós

› Többször kerestelek az interjú miatt, és kiderült, nagyon sok elfoglaltságod van.

Inkább az derült ki, hogy már nagyon keveset tudok teljesíteni. Az elfoglaltságaim körülbelül ki is merítik erőforrásaimat. És az a baj, hogy jelentős részük külső hatásra keletkezik. Nem én döntöm el, hogy tegnap és tegnapelőtt Pesten kell lennem, és különböző dolgokat kell csinálnom, hanem mások. Ez azt jelenti, hogy kb. 400 kilométert utazom naponta, és mire hazatérek, teljesen elfáradok. Tehát aznap már semmit sem tudok csinálni. A baj tehát az, hogy a magam számára kitűzött célokat egyre kevésbé tudom teljesíteni, mert egyre több külső dolog akadályoz meg, például ez a riport. Egy nap legfeljebb három-négy órát tudok dolgozni, többet nem. Ezalatt meg lehet írni három-négy oldalt, de ahhoz föl kell készülni. Ennyi idő alatt egy A/3-as rajzot sem tudok megcsinálni – lassulok mind az írás, mind a rajzolás tekintetében.

› Milyen célt tűztél ki magad elé?

Ó, nagyon sok cél van, de nem biztos, hogy mindnek eleget tudok tenni. Célkitűzésem, hogy egyszer egy memoárt írok. Ebből a családtörténet részét lényegében befejeztem, a saját életemről szóló rész még várat magára. Ez utóbbinak csak a vázlata öt oldal. Nem publikációs célból írok, hanem hogy ne vesszen el. Ezek dossziékba lesznek szépen beletelve. Megtaláltam régi-régi feljegyzéseket, levelezéseket, amelyeket szintén össze fogok gyűjteni. Gábor fiam javaslatára külön írok mindegyikhez anekdotákat és különböző feljegyzéseket, amelyek közben jutnak eszembe. Ha ezt mind végig tudnám csinálni, akkor ez jó 200-300 oldal lenne. Nem tudom, mennyi fog-e, eddig 60-70 oldalt prezentáltam.

› Miért tartod fontosnak ezt a memoárt?

Mert nem szabad elvesznie X. Y. ama kifejezésének, hogy kissé nyújtott négyzet, amivel a téglalapot akarta jellemezni... Vagy például egy derék asszonyágtól kaptam egyszer egy papírorát, amin nem 24, hanem 36 óra volt... mert nekem ennyire van szükségem. Rengeteg ilyen történet van. Azt gondolom, ezeknek nem szabad feledésbe merülniük. Egy bizonyos idő múltán, amikor már a résztvevők is eltűntek, le lehet gépelni őket, és így sem a történet, sem a benne lévő szereplők nem vesznek el.

› Ki fogja ezeket olvasni?

Egyetlenegy dolgot tudok elképzelni: a család. Nemcsak Gábor fiam, hanem például az a több mint harminc ember, akit a 80. születésnapom alkalmából összehívtam, akik a családot jelentik.

› És melyek azok a napi teendők, amelyeket elvállaltál, és amelyek akadályoznak az írásban?

Az egyik társaság az Építész Kamara, ahol a felügyelőbizottság elnökeként működöm. Havonta két alkalommal fel kell utazzak Budapestre, amikor csak a teendőket beszéljük meg, erről jegyzőkönyvet kell felvenni, majd jön egy tonna anyag, amit át kell olvasnom, mert ha nem teszem, akkor nem tudom teljesíteni a felügyelőtestületi feladatokat. A másik társaság a Magyar Művészeti Akadémia. Ha én valamennyi eseményre felmennék, amelyre meghívót kapok, valóban szükségem lenne 36 órára, de ez lehetetlenség. Ott is a felügyelőtestület tagja vagyok, azonkívül mint rendes tag is járok a tagozati ülésekre, és van még két tagozat,

amelynek az üléseire el kellene mennem, de ezt már időhiány vagy átfedések miatt nem mindig tudom megtenni.

› Mindezeket azért vállalod el, mert fontosnak tartod? Mondhatnál nemet is a felkérésekre.

Valószínűleg eljön az a pillanat, amikor nemet kell mondanom. De a kérdés nem az, fontos-e számomra vagy sem, hanem az, hogy tudok-e használni a többieknek. Ha úgy gondolom, tudok, akkor csinálni kell. Ha nem tudok használni többet, mert egyszerűen már nem bírom, akkor nem kell csinálni. Itt nem arról van szó, hogy ezeket a feladatokat én akarom. Ezekre felkérést kaptam, és én ebből arra a következtetésre jutottam, hogy valamiért úgy gondolják, tudok segíteni. Ezek a dolgok valójában nagyon távol állnak az én érdeklődési körömtől, és kritikus elmék azt mondják, nem is vagyok rájuk alkalmas, mert ezek rendkívüli precizitást, a részletekkel való foglalkozást igénylő teendők. Jogszabályoknak és törvényeknek való megfelelést kell vizsgálni, és ha baj van, ordítani kell, hogy nem felel meg! Ez inkább rendőrségi feladatnak tűnik számomra, de vegyük csak a kamarát. A kamara felügyelőtestülete öt darab építészből áll, egyikük se jogász, én se. Mindegyiküknek van valamiféle affinitása a jogi dolgokhoz, mert főépítész volt, vagy a közigazgatásban dolgozott. A felügyelőbizottság összetételének tiszta megoldása az lenne, hogy az illető szervezettől független, jogász végzettségű embereket kellene beválasztani, amely esetben egyébként valószínűleg már megszűnt volna a kamara. De ezt nem engedhetjük meg magunknak. A Magyar Építész Kamara kb. húsz éve működik, a francia kamara

kétszáz esztendő. Azokra a jogos kifogásokra, hogy a kamara húsz év alatt képtelen volt olyan erős pouvoir kiépítésére, mint a francia, azt szoktam mondani, hogy kétszáz év múlva találkozunk, és meglátjuk, elértük-e ugyanazt. Az angol kamarát úgy hívják, hogy Royal Institute of British Architecture, azaz „Királyi Brit Építészeti Intézet”. Így hát még egy királyunknak is kéne lennie, aki erre áldását adja. Ez így nem működik. A társadalom maga is idegen testként érzékeli ezeket a szakmai kamarákat. A mai társadalom nem tart rájuk igényt. Az elméletileg birtokunkban lévő szellemi tudományos háttér alapján tudjuk, tudnunk kellene, hogy a kamarák ellenkező tendenciát képviselnek, mint a jelenkor legfontosabb iránya, impulzusa. Azonban két dolgot vegyünk figyelembe. Egyrészt a jelenkor legfontosabb tendenciáit az egyes emberek csak irgalmatlan szellemi ráfordítással érik el, mint például Makovecz Imre. Az asztalán húsz réteg skiccpausz volt, amikor gyöttrődött a különböző szellemi tudományos fogalmakkal, és megpróbálta őket lerajzolni, értelmezni. Imre nem ösztönösen csinálta azt, amit csinált, hanem iszonyatos szellemi erőfeszítést tett annak

érdekében, hogy ezt megértse. Ha ez a társadalom egészében nincs meg, akkor abból rettenetes zűrzavar támad. Ma erre többen azt mondják, hogy pompás korban élünk. Legyen először egy nagy káosz, abból még lehet valami. Politikailag, társadalmilag azonban az emberek nem akarnak ebben a káoszban élni, mert akkor pisztollyal az oldaladon kellene járnod. Ha valami nem tetszik a másik mondandójában, akkor lösz. Tehát a káosz az nem egy kívánatos valami. A másik az, hogy például Franciaország, ahol kétszáz éve van kamara, természetes fejlődés útján érte el a jelenkort. Gondolkodjunk el, vajon hogyan tudja egy francia ember a jelenkor impulzusát fölvenni. És most gondolkodjunk tovább. Mi egy olyan országban élünk, amelyet a század elején széttrancsítottak, a század közepén a II. világháborút is elvesztette, újból széttrancsították, majd 40-50 éven keresztül egy ideológiai kísérlet áldozata volt. Ennek következtében mi, akik abban a szituációban szocializálódtunk, szinte föl sem tudjuk fogni, mi történt az elmúlt húsz évben. Ma a szocializmus építése helyett a kapitalizmus építése folyik, de olyan ügyesen és okosan, hogy a tőkés társadalmat tökéletesen akarjuk fölépíteni. Meg kell érteni, hogy azok a tőkés társadalmak, amelyek most domináns szerepet játszanak, korábban kirabolták az egész világot. Az angolok például Indiát a Kelet-indiai Társasággal, a spanyolok az indiánok aranyát zsebelték be, majd azt mondták, hogy nekünk most van tőkénk. Mi meg úgy csinálunk, mintha lenne. De minket a múlt században háromszor is kiraboltak, most folyik a negyedik. Egy ilyen országban nem tudunk úgy viselkedni, mint abban, amely a természetes fejlődés útján működött, és nem vált ennek az ideológiai kísérletnek áldozatává. A jelenkor impulzusainak befogadása a fejlettebb országokban is iszonyatos szellemi erőfeszítést igényel, ami hatványozottan igaz ránk. Nem véletlen, hogy Makovecz Imre a kamarát akarta először létrehozni. Egyszer a 80-as években Olaszországban jártunk, és bementünk egy pékségbe. Ott láttunk először helyben sütő látványkemencét. Megkérdezte a pék, honnan jöttünk, és mikor megtudta, hogy Magyarországról,

azt mondta: „Én is kommunista vagyok”. Megkérdeztük: ugye tudja, ha itt kommunizmus lesz, akkor elveszik a pékségét? „Az én pékségemet? Hát hogy képzelik azt?” Így én is vagyok kommunista... Ezeknek az embereknek abszolút nincs meg az a tapasztalatuk, amin mi keresztülmentünk, soha nem érezték azt a sokkot, amikor az egyes emberek magántulajdonát elkomunizálták. Erről nagyon sok mindenkinek irgalmatlan sok belső negatív élménye van, és olyan irtózatossá válhat az indulat, hogy az esetekben lehet észlelni. Megdöbbentő például, hogy egy nagyon értelmes, jól dolgozó titkárnő milyen ordítást tud rendezni bizonyos témákkal kapcsolatban. Az ember ilyenkor döbben rá, hogy milyen régóta, 20-30 éve hurcolhatta magában azt, ami most kitört, mint egy vulkán.

› Mi az a jelenkori impulzus, amit most fel kellene venni? Amit ezek szerint a nyugat-európai emberek más adottságokkal tudnak felvenni, mint a kelet-európaiak?

Az antropozófia azért kellemetlen, mert elképesztő szellemi erőfeszítést igényel, hogy tényleg megértse valaki valamit. Az emberekben van egy természetes ellenkezés bizonyos dolgok iránt, például a gonosz témája iránt, amit nem is csodálok, mert egész gyerekkoruk óta mást se hallottak: jó kisfiú legyél! A gonosz nekik a gengszter. Még egyszer mondom: még egy akkora szellemi erőnek is, mint Imre, irtózatossá válhat az erőfeszítést kellett tennie, hogy ezt magának tudja olyan szinten, hogy aztán nyugodtan le merte írni, hogy ő kilép az antropozófiái társaságból, mert az antropozófiát diszkreditálták. Úgy tudom, hogy Svájcban a Goetheumban, az Antropozófiái Társaság székhelyén Rudolf Steiner hamvait, szobrát eltávolították, vagyis áthelyezték. Ez kiváló módon reprezentálja, hogy mit értett azon Imre, hogy az antropozófiát diszkreditálták. Lehet rengeteg kiváló antropozófus a világban, de ez a mozzanat olyan, mintha azt mondanám, hogy a KKE-ben se Kós Károlyra, se Makovecz Imrere nincs szükség. Egyelőre mi még ezt nem mondjuk.

› **A gonosz kérdéskörén jó néhány olvasó fennakad. Miért kell nekünk a gonosz?**

Mert nem tudunk gondolkozni nélküle! Az emberi psziché különböző lényekből áll azon kívül, hogy van benne egy én, ami halhatatlan. Mit gondolsz, az érző lélek és az értelmi lélek honnan keletkezett? Az egyik Lucifer, a másik Ahrimán hatására. De nézzük meg a Gyűrűk Urát: „kezdetben semmi sem volt gonosz, még maga Sauron sem” – azért idézem, mert sokkal könnyebb így megérteni. Akkor válik „gonosszá”, amikor túllép saját hatáskörén, és az egyensúly helyett egyik vagy másik eluralkodik, aszimmetria jön létre. Ez történik ma. Mindezt neked, az én-ednek kellene vezényelni, de fogalmad sincs, hogyan kell az ostort fogni.

› **Az 1990 után született fiataloknak teljesen más tapasztalatuk van a világról, más világba születtek, mint amiről beszéltél. Ők könnyebben fel tudják venni a jelenkor impulzusát?**

Ez ugyanolyan kérdés, mint amit az Imre úgy fogalmazott, hogy az ifjúság a jövő, és órájuk kell támaszkodni. Amikor megyek az utcán, vagy utazom a vonaton, és látom az ifjakat, olykor megkérdem magamban Imrét, hogy ezekre gondoltál? Mert belőlük hiányzik valami. Hiányzik az a kontinuitás, ami évszázadokra visszamenőleg ugyanezt a vonalat képviselte. Ez egy új világ, és abszolúte szabadosságot jelent számukra, mert egyszerűen semmiféle tapasztalatuk nincs a rendről. Voltunk egy hetet Angliában, és én nagyon lelkes voltam a fantasztikus élményektől. „Szóval jártál egy olyan országban, ahol minden rendben van” – mondta Imre. Sajnos az a helyzet, hogy a 90-es években születettek nem tapasztalhatták meg, milyen egy olyan ország, ahol rend van. Ezt a rendet most próbálják nagy nehezen kiépíteni, de a fiatalok értelemszerűen lázadnak egnak ellen. A jelenkor egy katasztrófa. Kezdeté valaminek, ami éppen azért, mert az elmúlt 40-50 év rajtunk szakadt, időbeli aszimmetriát jelent azokhoz az államokhoz és népekhez képest, akik ezt nem élték át. Hiába mondjuk, hogy ez egy európai kultúra, mert tudunk késsel-villával enni. Ezek nagyon szép dolgok, de nincs kiépülve az a rendszer, amely alapján egy társadalom berendezkedik. Meg lehet

próbálni kiépíteni, de egy 40-50 éves zűrzavart, ami a teljes belső értékrend tönkretételével járt, nem lehet 20-25 év alatt rendbe hozni. Megteremteni, felépíteni valamit hosszú idő, lerombolni, fölrobbantani egy perc. Legalább 50-100 éves perspektíva kell. Ha körülnézünk ma az országban, nem tudunk olyan kontinuális erőt fölmutatni, felfedezni, amelyik 40-50 évig folyamatosságot biztosítana. Látom az igyekezetet egy ilyenfajta rend létrehozására, de számomra nagyon kétséges az eredmény. Azt tapasztalom, hogy az építész maga állandó hátrálásban van, amelyben mindenki, aki két könyökkel előre tud menni, az valahova el tud jutni. De ez nem alapoz meg egy olyan jövőt, amiben jó lesz élni.

› **Ennek fényében a Kós Károly Egyesülés 90-es évek eleji célkitűzése irreálisnak tűnik. Ha mindezek kiépítésére 20-25 év nem elég, hanem nyilvánvalóan több idő kell, akkor fölmerülhet a 90-es évek határtalan nagy naivitása.**

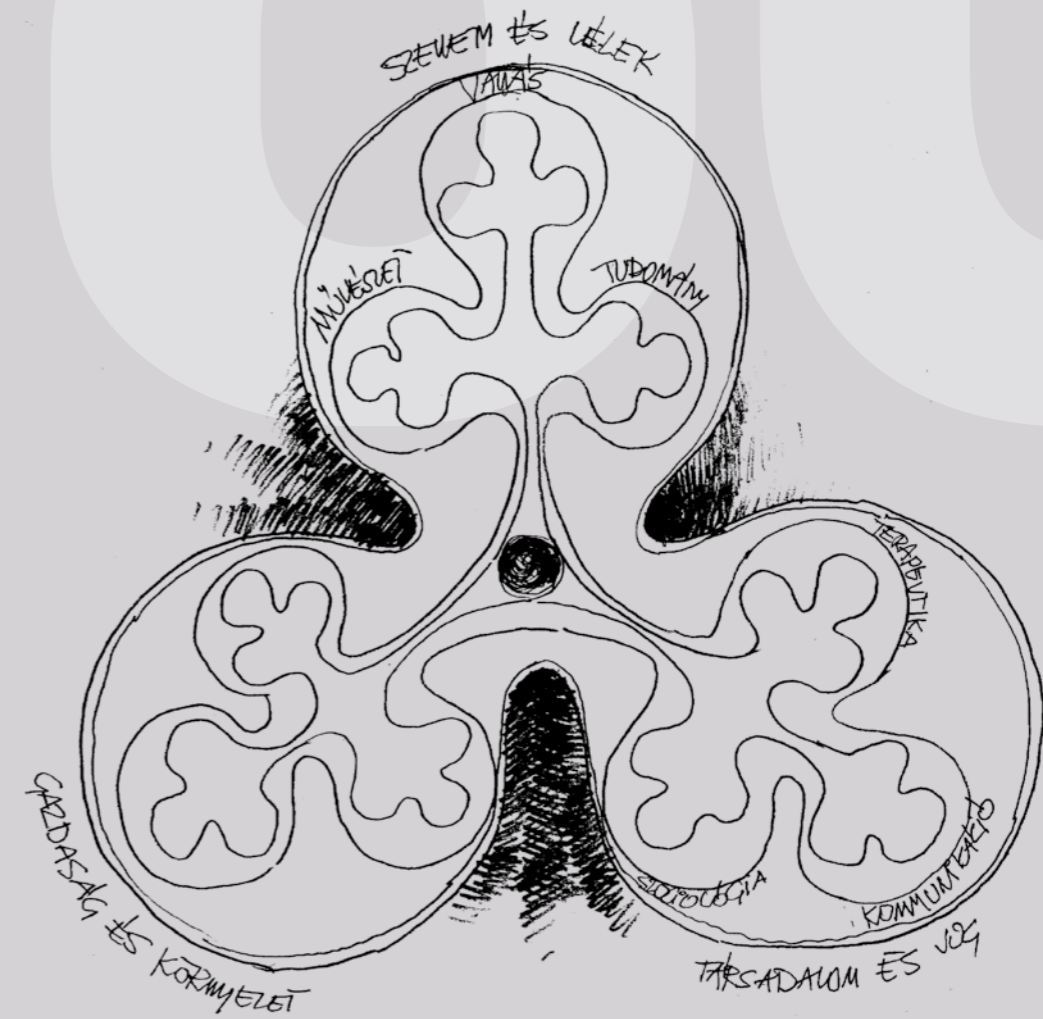
A Kós Károly Egyesülés pontosan akkor jött létre, amikor kellett. Egy nappal se később vagy korábban. Korábban nem volt lehetősége létrejönni, később pedig már oka-fogyott lett volna. A baj ott van, hogy időközben olyan változások következtek be, amire a Kós Károly Egyesülés létrehozásakor még egyáltalán nem számítottunk. El tudom fogadni, hogy a naivitás is belejárt. Am ami valóban megfelelt az adott helyzetnek, az szép lassan eltávozott ebből a társaságból. Imre halálával végérvényesen, hiszen az a szellemi erő távozott el, ami ezt az egészet élte. Nem gondolom, hogy ismét meg lehetne ragadni ezt a szellemi erőt. Ha egy szervezetben nincs meg az elgondolás, miért is létezik, mi a tennivalója, akkor az előbb-utóbb elsorvad, kiüresedik. A szellemi forrás „elhanyagolása” azt a kellemetlen dolgot fogja eredményezni, hogy szép lassan önmagától elhal a szervezet. Egy másik, szintén hibalehetőség, hogy újból és újból ugyanazt a dolgot emlegetjük, és ugyanazt a dolgot megmerevítve halott üggyé változtatjuk.

Az egyetlen KKE-be bevitt szellemi háttér az, amit mi az antropozófia által orientált szellemtudománynak nevezünk. Ezt kijelentettük, és megjelentettük egy kis

füzetben is. A legtöbb esetben ezek a füzetek nincsenek meg még azoknál az embereknél sem, akik most vezetik a KKE-t. Olvass bele! Még mindig található benne egy olyan program, aminek a tizedét sem csináltuk meg. Ha valaki belép az egyesülésbe, az lenne a minimum, hogy ezeket elolvassa, hogy tudja, hogy hova lép be.

Azt gondolom, a KKE elméletileg össze tudná szedni magát, ha valaki visszanyúlna az alapokhoz, és ugyanezt valamilyen „korszerűsített” módon próbálná megcsinálni. De ahhoz rettenetesen sokat kell dolgozni. Az egyesülés induláskor periferikus állapotban volt, most pedig, ha tetszik, ha nem, a centrumba került, és a centrumban másképpen kell viselkedni. Az a baj, hogy a centrum maga képvisel egy karaktert, amit ezek az emberek átvesznek. Kénytelenek átvenni, hiszen különben nem tudnak tárgyalni. Amit Imre végrendeletben társadalmi feladatként rájuk hagyott, azt végrehajtották. Ennek az lett az eredménye, hogy kiderült, ezek az Imre által javasolt társadalmi, vezetői posztok nominális értékűek, mert semmiféle pouvoirral, hatalommal nem rendelkeznek.

Az egyesülésben nagyon sok építész semmi mást nem akar, csak épületeket tervezni. Ez nagyon helyes gondolat, csinálják, ám ez az egyesülés ennél jóval többet akart. Makovecz Imre számára az ő építészete nem végcél volt, hanem eszköz, hogy a Kárpát-medence magyarjait összefogja, hogy amikor a vargasi templomban felhangzik az, hogy „Tebenned bíztunk eleitől fogva”, akkor ez így legyen, a rovásírással ellátott oltárkö előtt. Nem az épület volt a cél önmagában. Meg kellene érteni: nem épületeket, hanem az embereket építette. Imre az épületein keresztül nevelte az embereket. Jó néhány évvel ezelőtt Frisch Mihállyal, Kálmán Istvánnal és Balla Enikővel elmentünk Sárospatakra, ott sétálva hozzánk csapódott egy 16 év körüli kislány. Honnan jöttünk, láttuk-e már a gimnáziumukat, mert az olyan szép! Másnap elmentünk. Ott egy ugyanolyan görbe hátú, morcos arckifejezésű portásnő ült, mint bárhol. Szeretnénk megnézni az épületet – mondtuk. Kihúzta magát, és azt mondta, tessék parancsolni, ugye, milyen gyönyörű!

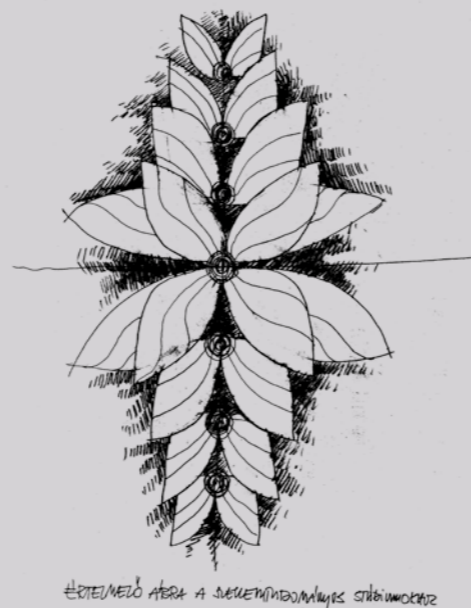
A KÓS KÁROLY INTÉZET FELÉPÍTÉSE, OKTATÁSI STRUKTÚRÁJA

1990 körül

Na, ezt csinálta Imre. Egy kripliből egy öntudatos, büszke embert csinált, igaz, hogy pillanatokra, de megcsinálta! És ez a dolog lényege. Imre azt mondta, nem feltétlenül kell ötvenezer előadást tartani, hiszen azt megcsinálta Steiner, tessék azt végigolvasni. Nem kell előadni, dolgozni kell! Mindezt belevinni a munkába, ez a trükk! Mert ha én az antropozófia tanulmányaim mellett kockaházakat rajzolok, az nem trükk. Írja is Steiner jó néhány helyen: hiába határozom el, hogy a szellemtudományokkal fogok

foglalkozni, ha a mindennapi életben úgy gondolkodom, mint egy materialista, akkor megette a fene az egészet. Nehéz ezt a mindennapi életbe belevinni. Kálmán István adott egyszer egy könyvet, ami az 1926-os, 1927-es években az antropozófia társaság egyes tagjainak eltávolításáról szólt. Nekem a Nibelung-énekből a *Királynők veszekedése* című fejezet jutott eszembe beleolvastván. Mit kinlódott ez a szerencsétlen Steiner, hogy megpróbálja elmagyarázni hallgatóinak:

följebb kell emelkedni a gondolkodásban, mert az általános mindennapi gondolkodásból nem lehet megközelíteni a szellemi világot. A Theozophie című könyvében Goethe-re hivatkozva írja: megyek egy virágos réten, érzékelem a környezetet, gyönyörködöm a virágokban. Azonban a következő lépés már az, hogy nekem ez tetszik. Beléptem a küzdelembe, már ketten vagyunk. Akkor jön egy harmadik fok, amikor fölemelkedem, és isteni lények módjára szemlélem a világot. Most olva-

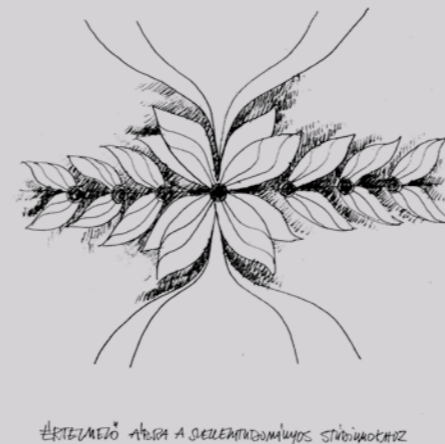
ÉRTelmi MŰ AHA A SZELLEMTUDOMÁNYOS STÍBIMOKORZ

som a Kortörténeti szemlélődések című könyvét, amely az I. világháború alatt tartott előadásokat tartalmazza. Mit kintlódott ez az ember, hogy ne ugorjon egymásnak az egymás mellett ülő német és francia, és ne tekerjék ki egymás nyakát! A negyedik kötetben még mindig ez a veszekedés van. Még mindig ott tartottak, hogy tetszik-e a virág vagy sem. Steiner megpróbálta ezeket az embereket feljebb emelni. A katolikus szentmisén van egy olyan pillanat, amikor elkiáltja magát a pap, hogy „emeljük fel szívünket!” Mindenki válaszol: „fölemeltük az Úrhoz”. Emeltek ám azt, csak mimelitek, mert a lelkeket valóban föl kell emelni! Ez nem olyan egyszerű, mert az emberek nem akarják magukat háttérbe szorítani. Nem akarják megérteni, hogy a gondolkodásban nem ők teremtik a gondolatot. Weöres Sándor mondja nagyon szépen:

évvel volt. Pál apostol úgy ír, hogy „nem én, hanem Krisztus énbennem”. Arisztotelész után 1500 évvel Aquinói Szent Tamáséknak viszont már az emberi individuumok halhatatlansága volt a lényeg. Ők össze akarták kötni ezt a gondolkodásmódot az egyházi dogmatikával. Nézzük meg az egyház fejlődését, Krisztus után 0-tól az első 300 évet! Rengeteg olyan gondolkodót és teológust találunk, akit simán mind kiátkoztak mint eretneket. Nem Origenészt, Alexandriai Szent Kelemt vagy Ariuszt választották meg egyházfőknek, hanem mindig valaki alkalmatlant. Alexandriai Szent Kelemenről írja Hamvas Béla, hogy ő volt az első olyan ember, aki feltette azt a kérdést, szabad-e valamit egyáltalán leírni. Mi, akik szellemtudományos képzettséggel rendelkezünk, pontosan tudjuk, hogy miért: azért, mert a betűket a szellemek

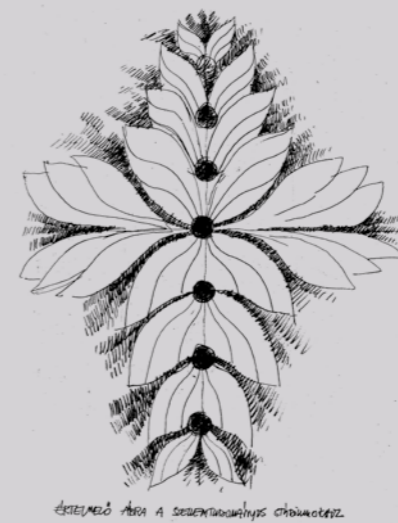
a szellemi világ létezését, amely sok-sok rétegből áll, onnantól kezdve már az emberi individuum nem egy magányos lény, hanem olyan lény, akinek társai vannak. Igaz, sokkal-sokkal feljebb vannak, és időnként megsimogatják a fejedet, hogy jól van, Malacka, jól van. Innentől kezdve sokkal inkább el tudom képzelni, hogy ahhoz, hogy gondolkodni tudjunk, el kell fogadnunk dolgokat, például magát az érzéki világot is. Az éntudatunk ezen az érzéki világon gyullad fel, de amikor elalszunk, akkor nincs érzékelés, de nincs is tudat. Ez a valóság. Az, hogy az ember megvalósítsa, hogy az érzéki valóság mellőzésével tudata legyen, az az egyéni szellemi iskolázás eredménye. A szellemi világ nem a fizikum megduplázódása, hanem olyan, mint az én belső tudatom, csak nincs teste. Ezt nem olyan nagyon nehéz elképzelni, hogy megértsük, hogy a szellemi világban lévő meg a saját tudatomban lévő az ugyanaz. Hiába mondja azt valaki, hogy az az én gondolatom, az annyiban az enyém, hogy egy tölem idegen gondolatot nem tudok befogadni. Persze hogy számítok mint individuum, hiszen akármilyen gondolatot nem tudok befogadni. Aquinóinak és Arisztotelésznek is igaza van. De Arisztotelész nem azért gondolkodott úgy, mert ő egy másik szekta tagja volt, hanem azért, mert valóban így érezte belül, hogy ilyenformán működnek a gondolatok. Aquinói meg már nem érezte ezt, ő már 1500 évvel későbbi derék ember volt, neki már mindent meg kellett magyarázni. Ő arra hegyezte ki a világot, hogy az emberi én halhatatlansága a lényeg, és egyéni, önálló, individuális lény az ember. De ez az értelmi lélek korszaka volt, azt kellett befogadni,

ma meg a tudati lélek korszakában vagyunk. Én így gondolom a gondolat és az individuum viszonyát. Fontos a korszakok szellemtudományos ismerete. Az ember érzi, hogy a most körülöttünk lévő jelenségek nem véletlenek. Nem hiszek abban, hogy a szíriai és az iraki arabokban hirtelen föltámadt az olt-hatatlanság vágya a demokrácia iránt. Amikor az európai ember elválasztotta a vallást az államtól, mondván, hogy magánügy, e mögött az állt, hogy ateista is lehetek. Így Európa már nem képes megérteni, hogy az iszlám az nem ilyen. Amikor a műezzin énekel, sok ezer ember egyszerre térdel le, és ez nem magánügy, nem játék. Ez az egész államnak és életformának a szervezését jelenti, amit nem lehet ugyanolyan módon kezelni. Azt hiszi az európai ember, hogy ha ide bejön egy iszlám csoport, akkor az majd tudomásul veszi, hogy az iszlám magánügy. Szó sincs róla! Az egész iszlám világ olyanfajta stádiumban van – hogy ez most belerögzült-e egy régebbi állapotba vagy sem, az egy másik kérdés, ez legyen az ő gondjuk –, ami nem tűri el, hogy valaki ne legyen ennek tagja. A hitetlenek elleni dzsiháid, a szent háború teljesen törvényes dolog ott. Az európai ember nem képes felfogni, hogy a kettő között irtózatoss a különbség. Nem tudom neked megmondani, melyik a „fejlettebb”, de azt tudom, hogy az egyik egy absztrakción nyugszik, ez meg a valóság. Nagyon nagy bajok vannak ezzel a felvilágosodás nevű valamivel, inkább

ÉRTelmi MŰ AHA A SZELLEMTUDOMÁNYOS STÍBIMOKORZ

elsötétülésnek lehet nevezni. A régi római jogban volt egy ilyen kérdés: cui bono, kinek jó ez? Azt a gonosz kérdést teszem fel most, hogy kinek volt jó elválasztani a vallást az államtól? Azoknak, akik nem tartoztak ezekhez a vallásokhoz. Kizárólag nekik volt jó, mert az ő elzártságukat és megvetettségüket felszámolta. Nagyon messzire vezet ez a gondolat.

ÉRTelmi MŰ AHA A SZELLEMTUDOMÁNYOS STÍBIMOKORZ

› Igen, nagyon súlyos dolgot mondtál.

Egyáltalán nem állítom, hogy ha ez nem következik be, akkor a helyzetünk ma jobb lenne. Azért nem mondom, mert sajnós – ahogy Imre azt mondta, hogy az antropozófiát diszkreditálták – a vallásokat is diszkreditálták. Gyakorlatilag nincs ma olyan keresztény vallás a világon, amelyik vetélkedni tudna az iszlám belső intenzitásával. A keresztény vallások elvesztették a kapcsolatot a szellemi világgal. Nézzük meg a jezsuitákat! Saját maguk felkészítése következtében belül átalakultak, és irgalmatlanul sok természettudományos felfedezést tettek. Teilhard de Chardin (1881–1955) például jezsuita teológus és kiváló természettudós volt. Az az érdekes, hogy ekkor pontosan olyan materialista módon gondolkodtak, mint a vallástalan természettudósok, eszköz ágában nem volt a kettőt összevegyíteni. Ha ezt kivetítem az előbb vázolt helyzetre, azt lehet mondani, hogy ha még az állam és az egyház nem is vált

volna szét, akkor is duellum alakulna ki. A vezetők maguk ezt így csinálnák, azt meg amúgy. Itt valami nagyon nagy baj van. Az a fajta törekvés, amit az antropozófia hozott, voltaképpen egy megismerésre való törekvés, amelynek a megismerésből származó cselekvés lenne a következménye. Itt nincs elentét megismerés és cselekvés között. Az előbbieken vázolt módon azonban ellentét keletkezne.

› Újra össze kell kötni, ami szétszakadt. Nem ez a feladat a tudati lélek korában?

Elméletileg igen, ez a feladat. De ezt nem lehet úgy fölvenni, mint egy tananyagot, az képtelenség. Így nem lesz hatása a személyiségre. Márpedig ez csak akkor érhető meg, ha nemcsak a gondolkodással, hanem a teljes személyiséggel is belemélyedsz. Saját tapasztalatom alapján úgy gondolom, hogy nem kell kitűzni a homlokodra ezt a célkitűzést. Ha te valóban meg akarod érteni a világot, akkor egyszerűen nincs más út. Azonban kell egyfajta távolságot tartanod a világ és saját magad között. Ha megnézem a világ teremtésétől a végezetéig tartó ívet, és benne az ember szerepét, akkor a nem is olyan távoli jövőben szellemtudományos értelemben az emberiségnek fizikai értelemben a teljes megsemmisüléssel kell számolnia. Márpedig tudjuk, hogy most a teremtéstörténeti fejlődés közepén, a Föld korszakában vagyunk. Majd jön a Jupiter-korszak, a Vénusz-korszak, és végül a Vulkan-korszak. Egyenként hámlik le rólunk a fizika, majd az éteri, majd az asztrális... A dolog lényege az, hogy visszafele megyünk, a szellem felé. Mai materiális fogalmaink szerint azonban a semmiből jöttünk, és a semmibe térünk vissza. Ezt nem lehet célkitűzésként lelkesen a zászlónkra tűzni. Ennek tükrében azok a hatalmi törekvések, amelyek a XXI. században jönnek, eszméletlenül nevetségesnek tűnnek. Miféle hatalomról beszélnek? Egyetlenegy valódi hatalom létezik:

a szellem hatalma.

„Fogd el a lélek áráján fénylő forró igéket: táplálnak, melengetnek valahány világévet, s a te múltó dalodba csak vendégségbe járnak...” (Ars poetica)

Ugyanezt a házról is el lehet mondani. A te múltó házadba is csak vendégségbe járnak. Nagyon fontos a vendégség: vendégül kell látni! Nem arról van szó, hogy ezáltal háttérbe szorulok, mert vendégül látok valakit, aki nálam jóval magasabb szinten van.

› Fussunk neki ennek a gondolatnak még egyszer: gondolataink nem a mieink.

Arisztotelész kora az első olyan pillanat, amikor az emberiség először ragadta meg a tiszta gondolkodást. Arisztotelész nem úgy gondolkodott, hogy „én gondolkodom”, hanem úgy, hogy „valaki gondolkodik bennem”. Ez kb. Krisztus előtt 300

nem tudják elolvasni. Az írással a gondolatot lehúzó ide, ami kizárólagosan a materiális világban vagy, holott az eredetileg egy gondolat, ami tebenned van, élő, eleven. Hamvas igazi szellemi emberként azt mondta, hogy nem, és mint minden igazi szellemi ember, leírt mindent, amit akart... Ez egy csapda, a kreativitás csapdája, a szeretet csapdája. Ha én azt gondolom, hogy a gondolat az általam termelt összefüggés, akkor ez csak akkor tökéletes, ha hozzáteszem, hogy az agyamban lévő folyamatok választják ki a gondolatot, úgy, mint az izzadtság. De ez nem így van, ugyebár. Abban a pillanatban, hogy tudomásul veszem